

Új törekvések a pszichológiában

BESZÉLGETÉS HODI SANDORRAL AZ ILLÚZIÓK NELKÜL CÍMŰ KÖNYVENEK MEGJELENÉSE ALKALMÁBÓL

E könyvben is, akárcsak a korábbiakban, éles polémikát folytat a pszichológia önkorrektíójáért. Azokkal a felfogásokkal szálls vitába, amelyek még köztudnak a pszichológia hagyományosnak tekinthető szemléletmódjához. A pszichológia helykeresése azonban nemcsak a hivatás képviselőin múlik, hanem a pszichológiával szemben támasztott elvárásokon is. Beszélhetünk-e egyáltalán kialakult társadalmi elvárásokról a pszichológiával kapcsolatban?

— Igen, beszélhetünk. Sőt, elég erőteljes elvárásokról is. De a társadalmi elvárásokról beszélve különbséget kell tennünk a pszichológust alkalmazó különböző intézmények (üzemek, kórházak, iskolák) elvárásai, és az egyszerű emberek elképzelései között. Amíg ugyanis az intézmények többé-kevésbé jól körülhatárolt feladatok elvégzését várják el a pszichológustól (pl. alkalmasság- és képességvizsgálatokat, bizonyos kórállapotok diagnózisát pontosító támpontokat), a köznapi embernek a pszichológiáról beszélve a személyes élet szükségét, a lelki élet problémái jutnak eszébe.

A pszichológiának mint tudománynak a felismerését mennyire kamatoztathatjuk a gyakorlatban?

— Az intézményes feladatokat ellátó alkalmazott pszichológia sok mindent kamatoztathat a pszichológiai kutatómunka eredményeiből, innen veszi át például módszereit, technikáit. Ezzel szemben a pszichológia mint tudomány, és a lelki élet problémái igen messze esnek egymástól. Ez utóbbival ugyanis az akadémikus pszichológia, vagyis a pszichológiai kutatómunka fő árama nem sokat foglalkozik.

A kötet bevezető tanulmányában a pszichológiai feladatváltásának új lehetőségeiről írsz. Miben látod az ún. életpszichológia megvalósulásának legfőbb akadályát?

— Az „életpszichológiának” mindenekelőtt az ember sorskérdésével kellene foglalkoznia. Ezeknek a sorskérdéseknek azonban bizonyos krízishelyzetekhez, döntési szituációkhoz kötötten először is mint szükségleteknek kell megfogalmazódnuk a pszichológia iránt. Erről, ilyen értelemben ma még nem beszélhetünk. Az emberek életük legfontosabb döntéseit rendszerint a legkisebb körültekintés nélkül hozzák meg, legkevésbé az jut

eszükbe, hogy ehhez a pszichológia részéről külső segítséget igényelhetnének. Gondoljunk csak például a pályaválasztás és párválasztás esetlegességeire és ennek következményeire.

De ha már léteznek is ilyen szükségletek, megoldásuk intézményes feltételekhez kötött: létre kell hozni ilyen jellegű szolgálatokat, tanácsadókat. Létrehozásuknak, megszervezésüknek viszont anyagi és társadalmi feltételei vannak. Ilyen folyamat beindulását jelzik egyébként nálunk a házassági és nevelési tanácsadó szolgálatok létrehozására irányuló erőfeszítések és kezdeti lépések.

Hogyan lehetne elérni, hogy a pszichológia, mint tudomány ne idegenkedjen az olyan kérdések felvetésétől, hogy Mi az élet? Van-e lélek? Hogyan viszonyuljunk a halálhoz? stb.

— A pszichológiának mint tudománynak a tárgykörét, kérdéskörét, módszereit stb. társadalmi-filozófiai előfeltételei és ideológiai kötöttségei határozzák meg. Ezekről függően ad más és más választ az élet és a halál, a test és a lélek kérdéseire.

Az „Életpszichológia...” című tanulmányodban azt írod, hogy ma, a társadalmi kérdések marxista vizsgálatának Achilles-sarka a pszichológia; s ezt mindenekelőtt úgy kell értenünk, hogy nemcsak a pszichológiának van szüksége a marxista társadalom- és emberfelfogásra, hanem a marxizmus sem nélkülözheti a társadalmi élet szubjektív szférájára vonatkozó pszichológiai kutatásokat. Miben látod ma ennek a tézisnek az aktualitását?

— Hadd, hivatkozzam itt csak a szükségletek példájára. Tudjuk, hogy az emberi szükségletek nem állandóak, hanem társadalmi-történelmi körülményektől függően változnak. Más volt például az emberek szükségletének köre a múlt században, és máma. A megváltozott szükségletekről — és a szükségletekhez fűződő cselekvésgényről — elsősorban a pszichológiának kell(ene) számot adnia. Ha az új szükségletekről, s a szükségletek alakulásának folyamatairól nincs megbízható tudásunk, a marxista elmélet is elválk a gyakorlattól, aminek szükségképpen kárát látjuk.

Az utóbbi időben a Léteinkben megjelentetett tanulmányaidban empirikus kutatásaid bizonyos eredményeiről adsz számot. Mire vonatkoznak ezek a kutatások, és milyen felismerésekkel jártak számodra?

— Egyes deviáns magatartásformák: az öngyilkosság, neurózis, alkoholizmus stb. kialakulásának okaival foglalkozva arra a belátásra jutottam, hogy ezek — akárcsak más deviáns viselkedésformák — szoros összefüggésben állnak az ember társadalmi cselekvési lehetőségeinek korlátaival: részben a cselekvési mozgástér objektív hiányával, részben magának a cselekvésgénynek a hiányával, a cselekvési gátoltsággal. Az említett empirikus kutatás tulajdonképpen ennek a felismerésnek a továbbgondolásához, illetve egzakt kimutatásához járult hozzá.

S rághd hadd kérdezzem meg: a HID-ban lezajlott polémia mennyiben járult hozzá a „pszichológia önkorrektíójához”?

— A HID-beli vita számomra elsősorban azzal a tanulsággal szolgált, hogy értelmiségünk mennyire nyitott és fogékony a pszichológiai problémák iránt. Szakmai szempontból pedig megértett abban, hogy milyen nagy szükség mutatkozik a több tőről fakadó pszichológiai tudás konfrontálására, átgondolására, mert csak a különböző nézetek, felfogások ütköztetése és egyeztetése serkenti a korszerű pszichológiai tudás letisztulásának folyamatát.

